

mai ha tingut esgl., no és estrany que n'hi hagi tan poques mencions antigues. Moltes més n'hi ha del veí:

GREALÓ, altre llogaret, 7 k. més a l'Est, ja a l'esq. del Segre, quasi davant per davant, en te. de Tudela. També és petit, però hi queden ruïnes del castell i de l'antiga esgl., dalt del turó. A la GGC posen Grialó en el mapa del canal d'Urgell (p. 62), entre Collfred i Seró, dalt d'una elevada i conspícua serra.

PRON. POP.: *grealó* o *grialó* vaig oir en les enq.¹⁰ del voltant, a Tudela, Seró, Vilves etc. (xv, 155, 154 ss.): pertot, llevat a Montclar, on digueren *gralaó* (xv, 151).

MENCIONS ANT. 1038: «infra *Grazilo* et *Artesa*» (Sanahuja, *Notes Hist. de la Vall d'Ager*, 319.19);¹⁵ 1093: «castru *Gradiloni*» cit. junt amb Santa Linya (lleg. Arx. Sols.); 1135: «Sig. Bernardi Ramon de *Gradilo*» (*Cart. Tavèrnoles*, p. 127.24); 1162: «Aggerensem abbatem --- ecl. de *Gradilo*, quas --- ad ius --- ecclesie sue pertinere asseruerat» (Kehr, *Papsturk.*,²⁰ p. 383); 1164: *Gradilo* (id. id., p. 406); 1170: «Ramon de *Gradilo* ven al Temple un alou en te. de Balaguer» (MiretS., *Templ.*, 102); c. 1174: *Gradilo* (amb var. *Gravilo*¹ en el ms. d) (Kehr, *o. c.*, 458); 1179: *Gradilo* amb variant *Grailo* (ibid., p. 479); 1261:²⁵ «Nos domna Geralla de *Paracols*, comandatrix Sti. Salv. de *Isot* et de *Grailone* --- subtus ipso castro de *Grailone* ---» (MiretS., *Templ.*, p. 211); 1359: «*Grealó*, 4 focs, del Comte d'Urgell», cit. entre Vilves i Montmagastre (*CoDoACA* XII, 23).

HOMÒNIMS. *Grealó*, pda. del te. de Lleida, en llista de 1690. Ja 1359: «loch de *Grealó*» (*CoDoACA* XII, 17). No és, doncs, nom recent, si bé no descartarem que fos imitat de l'altre, car ja en el 1148 els nostres conquistaren allò, col·laborant Urgell i Barcelona.³⁵ Tampoc es limita a aquesta dada perquè essent NPP, també podrien venir del castell i els seus barons: 1322: «P. *Graylo* d'Apià» (*RLR* xxxii, 420); 1256: terra del *Graillon*» (MDuque, *Docs. de Ovarra*, 180.17).

Potser (?) n'hi ha un d'occità, en el Carcí: *Grealou*,⁴⁰ mun. de 215 hab., prop de Montbrun, distr. de Fijac, dept. Lot; no pas recent, car hi ha «Charte de commune pour *Grealou*», p. p. Champollion-Figeac, on es parla del setge de Montcuc pels Croats el 1212, p. 57 (Martin Chabot, *Crozada G. de Todela*, v. 252). Bé⁴⁵ sembla que hagi de ser repetició, si bé independent del nostre, del mateix NP germ. (passat que l'hi portessin catalans establerts allí en la guerra contra Simon de Montfort).

GÀRZOLA: hi ha diverses raons, i sobretot el lligam geogràfic, per creure en un origen de *Gàrzola* afí al de *Grealó*. De *Gàrzola* n'estem prou informats, si bé amb poques dades medievals; però s'explica pel fet de no haver-hi mai castell ni església (sembla que⁵⁵ per oir missa anaven a *Argentera*, llog. ben pròxim). L'estructura fonètica es mostra excepcional i amb perspectives etimològiques difícils. Una z sonora en català darrere consonant suposa la pèrdua d'una vocal intermèdia; antinòmia insoluble amb l'accentuació pro-⁶⁰

paroxítona: dins el lèxic romànic una cosa exclou l'altra si són noms que vinguin de temps antics; per tant tampoc pot ser pre-romà; i tampoc aràbic, puix que hi ha quatre consonants. Ens veiem acorralats a pensar en noms germànics.

I ja prou que *Grealó* ens hi indueix amb tot el seu aspecte. Els NPP germànics, diminutius, en -ILO van de parella amb -ILA: en gòtic aquest és la forma masculina i aquell la femenina; i en francic, viceversa. Per altra part, com que -ILO es declina -ILÓN, *Gàrzola* podria ser el nom corresponent en -ILA accentuat en el radical. I GARDILA i GARDILO tots dos estan ben documentats en les fonts germàniques des dels anys 600; en l'article *Gardeny*, hem vist la prole bastant nombrosa que han deixat els derivats d'aquesta fecunda arrel GARD- en la nostra toponímia: *Gardeny*, *Gardingo*, it. *guardingo*, *Gardein* a Ribag. i Occitània; i allí hem donat cites dels NPP *Gardilone* i *Gardilane* en els nostres textos catalans antics. *Gardila* consta com masc. en el S. VIII (*Smaragdus* en Först.), probablement gòtic (o burgundiò?) i com a femení a fi del S. IX (Förstemann, 600).

Es legítim fer la hipòtesi que *Gàrzola* vingui del masculí gòt. GARDILA, i que *Grealó*, antigament *Grailó* i *Grailó*, surti del femení corresponent GARDILÓN. Podien ser propietat d'una mateixa família feudal, l'un establert per un baró, l'altre per una senyora (viuda, filla?).²

Com que *Gàrzola*, segons fonètica catalana, surt normalment de *Gàrzela* amb *ze-* (com ho trobem en la menció medieval), la dificultat resta reduïda a dos petits punts fonètics: la z (no d) i la transposició de la r en GARDILONE > *Grailon* etc.: car *Graëló* passava planerament a *Grealó*/*Grialó*, per una trivial metàtesi (una altra en *Gralaó*, la forma oïda a Montclar). Aquesta transposició de la -r- es justifica ben fàcilment de diverses maneres (no caldria admetre ultracorrecció de la propensió basca i aràbiga en sentit contrari, *Tirvia*/TRIVIA, *Fraga*/*Farga*): potser ja venia d'un fet dialectal germànic³; en tot cas la influència de la copiosa família romànica de GRADUS, GRADELLUS etc. bastaria ja per donar-ne compte. Aquell mateix *Gràsola* que hem deixat com a variant dubtosa de *Gàrzola* ens repetiria el fet en el NL parió.

Restava la -z- de *Gàrzola*. Però arribem a la convicció que una -d- germànica darrere r, almenys en certs parlars visigòtics, tindria una articulació fricativa ð; que, essent estrangera al grup romànic -rd- d'aquell temps, seria eventualment imitada com -rz-.

En aquest art. arribem, doncs, a una adquisició fonètica: la -d- del dial. visigòtic era una ð vibril·lant darrere vocal o líquida. En trobem uns quants testimonis, en variants dels nostres germanismes. En primer lloc *Gardilans*, que he documentat allí en l'art. *Gardeny* (supra), en la forma *Gardilans* (entre altres) en una escr. de 1002, i després alterat en *Guardiolans*, per etim. pop.; el mateix lloc, en efecte, apareix com *Guarzilans* el 1359 (*CoDoACA* XII, 67); l'adj. *oldà* o *aldà* 'vell, desgastat' gòt. ALDANS, OLD- (*DECat* VI, 42-